

Atıf Bilgisi: Cıngı, Y. ve Akdağ, M. (2024). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden öğrenci ebeveynlerinin kurum tercihleri üzerine nitel bir araştırma. *İNİF E- Dergi*, 9(2), 273-293.

ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNE DEVAM EDEN ÖĞRENCİ EBEVEYNLERİNİN KURUM TERCİHLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

Dr. Yasemin CINGI**

Prof. Dr. Mustafa AKDAĞ***

DOI: 10.47107/inifedergi.1508067

Araştırma Makalesi****

Başvuru Tarihi: 01.07.2024

Kabul Tarihi: 16.09.2024

Öz

Özel desteğe ihtiyacı olan okul çağındaki bireylerin, genel eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamalarından dolayı ilgi, istek, yeterlilik ve yeteneklerine yönelik özel eğitim hizmeti almaları gerekmektedir. Türkiye’de bu destek eğitimi, özel eğitim ve rehabilitasyon kurumları aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu makale, çocukları özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden velilerin bu kurumlara hangi kaynaklar aracılığıyla ulaştıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, özel gereksinimleri olan çocukların ebeveynleri ile yapılan derinlemesine mülakatlarla gerçekleştirilmiştir. Fenomenolojik araştırma deseninin benimsendiği bu çalışmada, 14 ebeveynle yapılan mülakatlarda, hangi özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin tercih edileceğinin, ilk olarak çocuklarının özel gereksinimlerine yönelik tanıyı koyan doktorlar ile benzer sorunları yaşayan sosyal çevreden öğrenildiği anlaşılmıştır. Ebeveynlerin, bu kişilerin önerileri doğrultusunda kurumlara ulaştıkları ifade edilmiştir. Ayrıca lise ve daha yüksek eğitim seviyesine sahip olan veliler, aldıkları tavsiyelerin ardından kurumları sosyal medya hesaplarından ve web sitelerinden incelediklerini, kurum hakkında yapılan yorumların kararlarında belirleyici rol oynadığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, ebeveynlerin büyük bir kısmı, kurumların fiziksel koşullarının, sundukları ek hizmetlerin ve alanında uzman öğretmenlerin de seçim sürecinde etkili olduğunu belirtmiştir. Araştırmanın bulguları, bu tür merkezlerin yönetim ve politika oluşturma süreçlerinde dikkate alınabilecek önemli veriler sunmaktadır. Sonuç olarak, tüm ebeveynlerin kurumlara ulaşma sürecindeki öncelikli kaynağının tavsiye olduğu, alınan tavsiyeler neticesinde eğitim düzeyi görece daha yüksek olan ebeveynlerin sosyal medya üzerinden yaptıkları araştırmaların da önemli bir bilgi kaynağı olduğu ve karar aşamasından sonraki süreçte kurumda devamlılığı sağlayan temel faktörün, alanında uzman öğretmenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, rehabilitasyon merkezleri, ebeveyn tercihleri

* Bu çalışma, Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’ndan 72 sayılı ve 28/02/2023 tarihli kurul onayı almıştır.

** Bağımsız Araştırmacı, E-posta: yasminandac@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2016-6900

*** Erciyes Üniversitesi, İletişim Fakültesi, E-posta: makdag42@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1818-2960

**** Yazarlar, makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğuna ve kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edildiğine yönelik beyanda bulunmuştur.

A QUALITATIVE STUDY ON THE CHANNELS INFLUENCING PARENTS OF STUDENTS ATTENDING SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION CENTERS IN CHOOSING THESE INSTITUTIONS

Abstract

School-age individuals in need of special support need to receive special education services in line with their interests, wishes, competencies and abilities since they cannot benefit from general education services sufficiently. In Turkey, this support education is provided through special education and rehabilitation institutions. This article aims to reveal the sources through which parents whose children attend special education and rehabilitation centers access these institutions. The research was conducted through in-depth interviews with parents of children with special needs. In this study, in which phenomenological research design was adopted, it was understood from the interviews with 14 parents that which special education and rehabilitation center to choose was first learned from the doctor who diagnosed the special needs of their children and from the social environment who had similar problems. It was stated that institutions were reached in line with the recommendations of these people. In addition, parents with high school and higher education levels stated that they examined the institutions from their social media accounts and websites after the recommendations they received, and that the comments made about the institution played a decisive role in their decisions. In addition, a large number of parents stated that the physical conditions of the institutions and the additional services they offer were also influential in the selection process. As a result, it was concluded that the primary source of information for all parents in the process of accessing institutions was recommendation, the research conducted on social media by parents with a relatively higher level of education as a result of the recommendations received was also an important source of information, and the main factor that ensured continuity in the institution in the process after the decision stage was the teachers who were experts in their field. This study makes an important contribution to understanding how parents evaluate special education and rehabilitation centers and how these evaluations are reflected in their institutional preferences. The findings of the study provide important data that can be taken into consideration in the management and policy-making processes of such centers.

Keywords: Special education, rehabilitation centers, parental preferences

Giriş

Dünya genelinde herhangi bir engelliliğe sahip olan bireylerin sayısının bir milyardan üzerinde olduğu tahmin edilmekte ve bu istatistik dünya nüfusunun neredeyse %15'ine karşılık gelmektedir. Avrupa Birliği üye devletlerinde her 100 kişiden 6 ila 10'u bir engellilik durumu yaşamakta ve nüfusun yaşlanması, bulaşıcı olmayan hastalıklar ve yaralanmalara bağlı kronik durumların yaygınlaşması bu sayının gelecekte artacağına işaret etmektedir (WHO, 2023). Engelli kavramı özünde, yetersizliği olan kişilerin çevreyle etkileşiminde karşısına çıkan problemleri tanımlamaktadır (Ataman, 2009, s. 13). Engellilik durumu daha önceleri tıbbi model bağlamında kişinin fizyolojik, biyolojik, psikolojik kayıp ve anatomik yapının işlevlerindeki anormal durum ya da gelişimi olarak ifade edilmiştir (Oymak, 1997, s. 89). Fakat ilerleyen dönemlerde bu ifade şekli sosyal model bağlamında değişerek yeni bir anlam kazanmış ve kişinin fiziksel olarak yetersizliğine değil, daha ziyade toplumsal alanlarda farklı gelişen kişilerin yetersizliğine odaklanılmıştır. Bu durumda engelliliğin, kişilerin birer parçası olduğu toplum tarafından kendisine sağlanan fiziksel alt yapı, farklı gelişenlere göre şekillenen kabul düzeyi ve kültürel gelişmişlikle alakalı olduğu fikri ortaya çıkmıştır (Burcu, 2013, s. 39). Bu bağlamda, dezavantajlı veya özel grupların günlük yaşama tam olarak katılabilmesini sağlayabilmek adına erken yaşlardan itibaren eğitim faaliyetleri planlamalı ve kurumlar da bu yönde organize edilmelidir. Bu süreçte erken yaşta eğitim adına aile içindeki gayretler yeterli olmamakta ve profesyonel eğitim son derece büyük önem arz etmektedir. Her bireyin gereksinimleri farklılık göstermekte ve bireye özgü eğitim yaklaşımlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Özel gereksinimli çocuk sahibi olmak, ebeveynlerin görev ve sorumluluklarını da artırmaktadır. Sağlıklı çocuğa sahip olan ebeveynlerin amaçları sevgi verme, çocuğu koruma, onun gelişimini destekleme, ihtiyaçlarını giderme şeklinde sıralanabilirken, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarına beceri kazandırma ve çeşitli terapi çalışmalarına yardımcı olmanın yanı sıra sağlık, bakım gibi giderler için ekonomik sorumlulukları da bulunmaktadır. (Carpenter, 2000, s. 141). Söz konusu süreçler yıpratıcı olduğu kadar, anne babaların duygularını da etkilemektedir. Burada, ailelerin çocukları için karar verme ve uyum süreçleri bulunmaktadır. Engelli çocuk ailelerinin öncelikli ihtiyaçları arasında, resmi kurum ve kuruluşlardaki uzmanlarla görüşme, diğer engelli çocuk aileleriyle bir araya gelme, uzman desteği alma, eş, arkadaş, akraba, komşu ve din görevlilerinin sağladığı desteklerden yararlanma önemli bir yer tutmaktadır. Bu amaçla ebeveynler, danıştıkları uzmanlar vesilesiyle çocuklarıyla alakalı yeni tutum ve becerileri öğrenmek, geliştirmek uygulamaya geçirmek gibi birtakım detaylı çabalar içine girmektedir (Bailey ve Simeonsson, 1988, s. 120).

Aile, özel eğitim sürecinde öğrencinin eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Öğrencinin yetkinliğine ve ihtiyaçlarına uygun olarak sunulan eğitimin, günlük yaşamın her alanında etkin bir şekilde kullanılabilmesi açısından ailenin katkısı sürece olumlu yönde etki etmektedir. Bunun yanı sıra, öğrencinin öncelikli gereksinimleri dikkate alınarak, aile ile eğitim veren öğretmen arasında güçlü bir iş birliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu durum, okulda verilen eğitimin sosyal hayatta da devam etmesi ve hayatın her alanında uygulanabilir bir beceri haline gelmesi amacını taşımaktadır. Ailenin bu aşamada gerçekleştirebileceği en etkili strateji, uzmanlardan destek alarak duruma objektif bir perspektiften yaklaşması ve süreci mümkün olan en kısa sürede tamamlamasıdır. Bu bağlamda, ailenin okullar ve rehabilitasyon kuruluşları tarafından sunulan aile eğitimlerine devamlılık sağlaması ve süreç içerisinde aktif bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Aile eğitimlerine katılım, ailelerin bu süreci daha kolay ve en az zorlukla geçirmelerine yardımcı olmakta ve dolayısıyla öğrencinin eğitimine olumlu bir etkide bulunmaktadır.

Ebeveynlerin rehabilitasyon merkezlerini tercih ederken dikkate aldığı faktörler oldukça çeşitli olup, bu faktörler ebeveynlerin memnuniyet düzeyini, merkezin fiziksel koşullarını, sunulan rehabilitasyon programlarının niteliğini ve çocuklarının gelişim sürecini kapsamaktadır. Özellikle kurum personelinin tutumu, ebeveynlerin kurum hakkındaki memnuniyetini doğrudan etkileyen unsurlardan biridir. Pakjouei ve diğerlerinin (2014) çalışmasında, ebeveynlerin memnuniyetinin büyük ölçüde çalışanların tutumlarına ve çocuğun rehabilitasyon sürecindeki ilerlemesine dayandığı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra ebeveynlerin bilgiye erişim olanakları ve sağlık hizmetlerine aktif katılımı, merkezin seçiminde belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır (Alsem, 2018). Mikelić ve arkadaşlarının (2011) çalışması, ebeveynlerin sosyoekonomik durumlarının ve eğitim seviyelerinin, çocuklarının rehabilitasyon süreçlerine katılımını önemli ölçüde etkilediğini vurgulamaktadır. Ayrıca, bazı ailelerin merkezlerin fiziksel koşullarından ve sağlanan beslenme hizmetlerinden memnuniyetsizlik duydukları, karar alma süreçlerine daha fazla dahil olma talebinde buldukları görülmektedir (Pakjouei ve ark., 2014). Bu doğrultuda, ebeveynlerin çocuklarının rehabilitasyon sürecinde daha aktif rol oynama istekleri ve destek gruplarının varlığı, merkez tercihinde dikkate alınan başlıca etkenler arasındadır (Saranca ve ark., 2022).

Rehabilitasyon merkezlerinde sunulan hizmetlerinin kalitesi, ebeveynler açısından önemli bir tercih nedeni olarak öne çıkmaktadır. Buna ek olarak ebeveynlerin rehabilitasyon sürecinde kendilerini güçlendirilmiş ve sürece aktif olarak katılmış hissetme arzusu da merkezin tercih

edilmesinde belirleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Wolf-Branigin ve ark., 2000). Ayrıca yapılan araştırmalar erken rehabilitasyon programlarına katılımın ebeveynlerin eğitim seviyesine bağlı olduğunu, daha yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin bu programlara daha fazla ilgi gösterdiğini göstermektedir. Özellikle nöro-gelişimsel risk altındaki çocuklar için, erken müdahale programlarının beyin plastisitesini teşvik eden uygulamalarla desteklenmesinin bu programların etkinliğini artırabileceği ifade edilmektedir (Lee ve ark., 2013). Buradan hareketle merkezlerin sunduğu programların hem ebeveynlerin hem de öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerine uygun şekilde yapılandırılması, rehabilitasyon sürecinin başarısını doğrudan etkileyebileceği düşünülmektedir.

1. Özel Eğitimde Ailenin Rolü

Özel eğitim hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulabilmesinde, ebeveynler ve ailenin diğer üyelerinin rolü büyük önem arz etmektedir. Özel eğitime gereksinim duyan çocuğun eğitim programının planlanmasında ve sürdürülmesinde aile, temel unsuru oluşturmaktadır. Bu noktada anne babaların ve ailenin diğer üyelerinin özel eğitim sürecine katılımı verilen eğitimin etkinliği ve çocuğun gelişimini olumlu yönde etkilemekte, bilhassa öğretmenler başta olmak üzere özel eğitimi veren uzmanların ailelerle iş birliği içinde olması, alınan hizmetin kalitesini de arttırmaktadır. Özel eğitimde aile katılımının, çocuğun olumlu davranışlarının artmasında, problemleri davranışlarının azalmasında ya da sonlanmasında etkilerinin olduğu ifade edilmektedir. Aile katılımıyla küçük yaşlarda sistemli bir şekilde uygulanan özel eğitim sayesinde birçok çocuğun kaynaştırma ortamlarında eğitim hayatlarını sürdürebildikleri yapılan araştırma sonuçlarında elde edilen bulgular arasında yer almaktadır (Batu ve Kırcaali İftar, 2005, s. 26-28). Özel eğitim hizmetleri uzun yıllar boyunca engelli çocuğa yönelmiştir. Fakat zaman içinde arka planda kalan aile katılımının çocuğun yetersizliğinin giderilmesinde son derece etkili olduğu görülmüştür (Kaner, 2009, s. 377). Benvotim (1988) ise aile katılımında gereksinimlerin değerlendirilmesinde sırasıyla ilk olarak, çocukların gereksinimlerinin anlaşılması, ailelerin gereksinimlerinin anlaşılması, gereksinim bağlamında aile yapısının anlaşılması, çocuk ve ebeveynlerin gereksinimleri belirlenerek gereken girişimlere karar verilmesi ve son olarak aileyi girişimler için motive etmenin önemli rol oynadığına değinmiştir. Çocuklarının gelişimleri, eğitim ve hayata dahil olma süreçlerinin tamamında büyük bir pay sahibi olan aileler gereksinimleri karşılandığı ölçüde daha güçlü konumda olmakta, hizmetlerden tam olarak faydalanabilmekte ve daha sağlıklı bir katılım sağlamaktadır. Aksi takdirde ihtiyaçları karşılanamayan aileler hem hizmet alımında yetersiz olmakta hem de kendilerini çaresiz hissetmektedir (Akoğlu, 2011, s. 29-31). Ebeveynlere veya özel eğitime gereksinim duyan bireylerin ailelerine yönelik genel olarak, aile ziyareti, psikolojik danışmanlık, rehberlik, eğitim seminerleri, aile terapisi ve sosyo-kültürel etkinlikler gibi hizmetler sağlanmaktadır. Burada önem arz eden ilk adım, ailelerin çocuğun özel eğitime olan ihtiyacını kabul etmesi, çocuğu hakkında yeterli bilgiye sahip olması ve çocuğa uygun davranış göstermesi iken, bir sonraki adım ise kurumda çocuğa verilen eğitimin aile bireyleri tarafından desteklenmesidir. (Demirel, 2005, s. 67-68). Eğitim bir bütün olarak ele alındığında yalnızca çocuğun değil aynı zamanda ebeveynlerin ve diğer aile bireylerinin de gereksinim ve eğitimleri önem arz etmektedir.

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyona ihtiyaç duyan çocuklara yönelik birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Alptekin'in (2004) araştırmasında, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinde aile eğitim programının geliştirilerek yapılandırılmasının önemli kolaylıklar getireceği düşünülen genel bilgiler açıklanmaya çalışılmış ve yapılandırmada rehber olabilecek konular ele alınmıştır. Demirel'in (2005) çalışmasında, özel

eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinde aile katılımının sağlanması üzerinde durularak önemi vurgulanmış, aile eğitim programlarının düzenli aralıklarla tekrar edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Toy ve Kesici (2020) ise, özel gereksinimli çocuğu olan annelerin eğitim ihtiyaçlarını anlamayı amaçlayarak 31 anne ile görüşmeler yapmış ve annelerin; çocuklarının engel grubu, okuma yazma, sosyal adaptasyon, psiko-sosyal beceri, fizyoterapi ve yasal haklar gibi konularda eğitim ihtiyaçlarının bulunduğu sonucuna varmıştır. Daşbaşı (2013), özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde işitme engelli çocuğu olan ailelere sunulan sosyal hizmet uygulamalarında ne ölçüde başarı sağlandığını ve burada başarıyı etkileyen etmenleri değerlendirmiş ve aile katılımının başarıya götüren etmenlerden biri olduğu ve sosyal hizmetin işitme engelli çocuk ve aileleri açısından yararlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Son olarak Ar ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında, erken çocuklukta özel eğitimde ailenin rolüne vurgu yapılarak, tarihsel süreç içerisinde değişen aile yapıları incelenerek özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin üstlendikleri roller değerlendirilmiştir. Bu konuda pek çok çalışma bulunmakta ve ailelerin özel eğitim ve rehabilitasyona ihtiyacı olan çocuklarına yönelik gösterdikleri çaba bu çalışmalarda yer almaktadır. Mawene ve Bal (2018), çalışmalarında engelli çocukların ebeveynlerinin okulları veya özel eğitim programlarını seçerken kararlarını etkileyen faktörleri araştırmış ve engelli çocukların ebeveynlerinin okul seçerken özel eğitim programları, okulun mesafesi, sosyal süreklilikler, sınıf büyüklüğü, öğretmenlerin özellikleri, ebeveyn-öğretmen iletişimi, engellilikle ilgili inançlar ve çocukların refahı gibi birçok faktörü göz önünde bulundurduğu sonucuna ulaşmıştır. Zagona ve arkadaşları (2019), özel eğitim ve rehabilitasyonda aile katılımına değinmiş ve aile ile birlikte alınan kararların destekleyici eğitimde oynadığı rolün önemine değinmiştir. Czupanskiy (2014), özel gereksinimi olan çocukların eğitiminde her ebeveynin yeterli katkıyı sağlayamadığını değinmiş ve eğitimde aile katılımını içeren “Engelli Bireyler Eğitimi Yasası” na değinerek üç reform önermiştir. Bunlar; okullardan ebeveynlerin birbirleriyle iletişim kurmalarına yardımcı olmalarını istemek, okul sistemlerinden kamu süreci aracılığıyla ortak özel eğitim planlarına bağlı kalmalarını istemek, uygulanabilir olduğunda genel eğitimde evrensel tasarım pedagojilerini benimsemektir. Czupanskiy, reformların uygulanması halinde aynı soruna sahip çocuklara aynı eğitim planı sunulacağını ve böylelikle ebeveynlerin de ortak paydada bir araya gelebileceğini savunmuştur.

Çalışmalar genel olarak, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin tercih edildikten sonraki aşamalarına odaklanmaktadır. Bu çalışma ise, eğitim başlamadan önceki süreçte ebeveynlerin bu kurumlara erişim sağladıkları kanalları incelemektedir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda destek eğitime ihtiyacı olduğu belirlenen engelli bireylere destek eğitimi hizmeti veren ve doğrudan MEB’e bağlı özel eğitim kurumları olarak tanımlanan okullardan hizmet alan çok sayıda öğrenci bulunmaktadır. Bu kurumlara devam eden öğrencilerin ebeveynleri de söz konusu eğitimler için kurumlara ihtiyaç duymakta ve araştırma yaparken çeşitli kaynaklardan yararlanmaktadır. Araştırmanın amaç ve kapsamı doğrultusunda ebeveynlerin söz konusu kararları alırken ve tercih yaparken başvurdukları kanallar tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle hem veli beklenti ve tercihleri hem de kurumların tanıtım faaliyetlerinde izledikleri yolun ortaya konması amaçlanmıştır.

Yapılan çalışmalar çoğunlukla ailelere, özel eğitim merkezi çalışanlarına ve eğitime devam eden çocuklara yöneliktir. Literatür incelendiğinde bir eğitim kurumuna başladıktan sonraki süreçte yönelik çalışmaların fazlaca olduğu görülmekte fakat neredeyse eğitime başlamanın ilk

basamaklarından birini oluşturan kurum tercihinin yönelik çalışmaların gerekliliği hususunda çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu çalışma özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden çocuğu bulunan ebeveynlerin devam ettikleri kurumlara ulaşmadaki kanalları araştırmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, özel eğitim kurumlarının tanıtım faaliyetlerinde hangi noktalara öncelik vermesi gerektiğine yönelik öneriler sunacaktır.

2.1. Yöntem

Bu çalışmada, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden öğrencilerin ebeveynlerinin söz konusu kurumları tercihlerindeki kanalları ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Bu amaca uygun olarak;

- Ebeveynlerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi seçimlerinde birincil kaynağın ne olduğu,
- Yapılan seçimin ardından kuruma devamlılıkta veya kurumdan ayrılma konusundaki temel nedenin olduğu, araştırmanın temel sorularını oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik çalışma deseni kullanılmıştır. Bu anlamda, ebeveynlerin tercihlerine yönelik genellemeler yapmak yerine, derinlemesine anlayabilmek ve durumu olduğu gibi ortaya koyabilmek adına nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma, araştırmaya katılan bireylerin bakış açılarına öncelik vermeyi ve araştırılanların öznel anlamını, eylemlerini ve bağlamını açıklamayı amaçlamaktadır (Fossey vd., 2002, s. 730). Nitel araştırmalardan olan Fenomenoloji araştırmaları ise, insan tecrübelerini, ilgili kişilerce yapılan açıklamalar aracılığıyla incelemektedir. Fenomenolojik çalışmalar, tecrübelerin her bir konu açısından taşıdığı anlamı, önemi belirlemeyi ve betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu tür araştırmalar genel olarak hakkında az bilgi bulunan alanları incelemek için tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 66). Bu sebeple, ulaşılan verilerden hareketle ihtiyaç duyulduğunda yeni soruların ilave edilebileceği yarı yapılandırılmış bir form ile araştırma deseni oluşturulmuştur. Form oluşturulmadan önce soruların ve metodolojinin uygunluğuna dair akademisyenlerden uzman görüşü alınmıştır. Belirtilen eklemeler yapılarak araştırma formu son şeklini almış ve 4 katılımcı ile görüşmeler yapılarak pilot bir çalışma uygulanmıştır. Katılımcılar tarafından anlaşılmayan veya kafa karışıklığına sebebiyet verecek bir sorunun olmadığı anlaşılacak son şeklini alan form ile ana araştırmaya geçilmiştir. Bu araştırmada amaçsal örnekleme türlerinden kartopu örnekleme tercih edilmiştir. Amaçsal örnekleme, araştırılan niteliklere sahip olan bireylerden oluşan gruplardır (Büyüköztürk vd., 2016, s. 90). Kartopu örnekleme ise bir katılımcının daha evvel aynı olguyu deneyimlemiş diğer katılımcıyı önermesiyle genişleyen bir örnekleme yöntemidir (Neuman, 2017, s. 324). Bu örnek türünün benimsenmesindeki amaç, daha sınırlı sayıda ve özel durumu olan çocukların eğitim aldığı özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarını tercih ederken ebeveynlerin nasıl bir yol izlediğini ve araştırmalarını hangi kanallar üzerinden gerçekleştirdiklerini anlamaya çalışmaktır. Bu bağlamda ulaşılan katılımcılarla görüşme yapıldıktan sonra katılımcılardan konu hakkında görüşme yapılabilecek kişiler hakkında referans istenmiş; bu şekilde araştırmada veriler birbiriyle örtüşene kadar en somut ve geçerli verilere daha hızlı bir şekilde ulaşılmaya çalışılmıştır.

Derinlemesine görüşmeler, 2023 yılının Nisan ve Mayıs aylarında Kayseri’de faaliyet gösteren öğrenci sayısı en fazla 4 Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde eğitime devam eden çocuğu bulunan 14 veli ile yapılmıştır. Çalışmaya yönelik veriler derinlemesine mülakat yöntemiyle toplanmış, yapılan görüşmeler katılımcıların izni doğrultusunda kayıt cihazı ile kaydedilerek ardından Maxqda programında yazıya dökülerek tematik analiz programında cümle cümle analiz edilerek kodlanmıştır. Analizler neticesinde elde edilen bulgular kodlanarak temalar

haline getirilmiş, temalar üzerinden bir örüntüye varılarak araştırma konusu anlamlandırılmaya çalışılarak sonuç kısmında değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ebeveynlere,

- Aramaya nereden başladıkları,
- Başlıca kriterlerinin ne olduğu,
- Bu kurum hakkında ilk bilginin nereden alındığı (Tavsiye, sosyal medya, tanıdık aracılığı vb.),
- Referanslardan duyduklarının beklentilerini karşılayıp karşılamadığı,
- Uzun süredir bu kurumdan hizmet alıyorsa süreklilik konusundaki temel motivasyonlarının ne olduğu, şayet sürekli kurum değiştiriyorlarsa bunun sebebinin ne olduğu,
- Kurumu sosyal medya hesapları üzerinden takip edip etmedikleri, şayet takip ediyorsa yapılan paylaşımların gerçeği yansıtıp yansıtmadığına dair sorular yöneltilmiştir.

Aşağıda bulunan Tablo 1’de katılımcı ebeveynlere ait numaralar ve eğitim durumlarına dair bilgilere yer verilmiştir. Katılımcıların isimleri gizli tutulmuş ve 1’den 14’e kadar numaralandırılmıştır. “K” harfi katılımcıyı, sağ tarafında yer alan sayı da kaçınıcı katılımcı olduğunu göstermektedir. Bulgular bölümünde katılımcı söylemleri, numaraları ile birlikte verilmiştir. Bu araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler katılımcıların izni dahilinde ses kayıt cihazına kaydedilerek ifadeler aynen metinlere aktarılmış olup bu sayede çalışmanın güvenilirliğinin artırılması hedeflenmiştir. Katılımcıların beyanları değiştirilmeden, tırnak içinde ve daha küçük puntoda verilmiş ve yazarların görüşünden ayırt edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 1. Ebeveynlerin katılımcı numaraları ve eğitim durumlarına dair bilgiler

Katılımcı No	Katılımcı Öğrenim Durumu
K1	Lise
K2	Üniversite
K3	Lise
K4	Ortaokul
K5	Üniversite
K6	Ortaokul
K7	Lise
K8	İlkokul
K9	İlkokul
K10	Lise
K11	İlkokul
K12	İlkokul
K13	Lise
K14	Lise

Etik Kurul Onayı

Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’nun 28/02/2023 tarihli Toplantısında alınan 72 sayılı karar çerçevesinde çalışma etik açıdan bir sakınca içermemektedir.

2.2. Bulgular ve Yorumlar

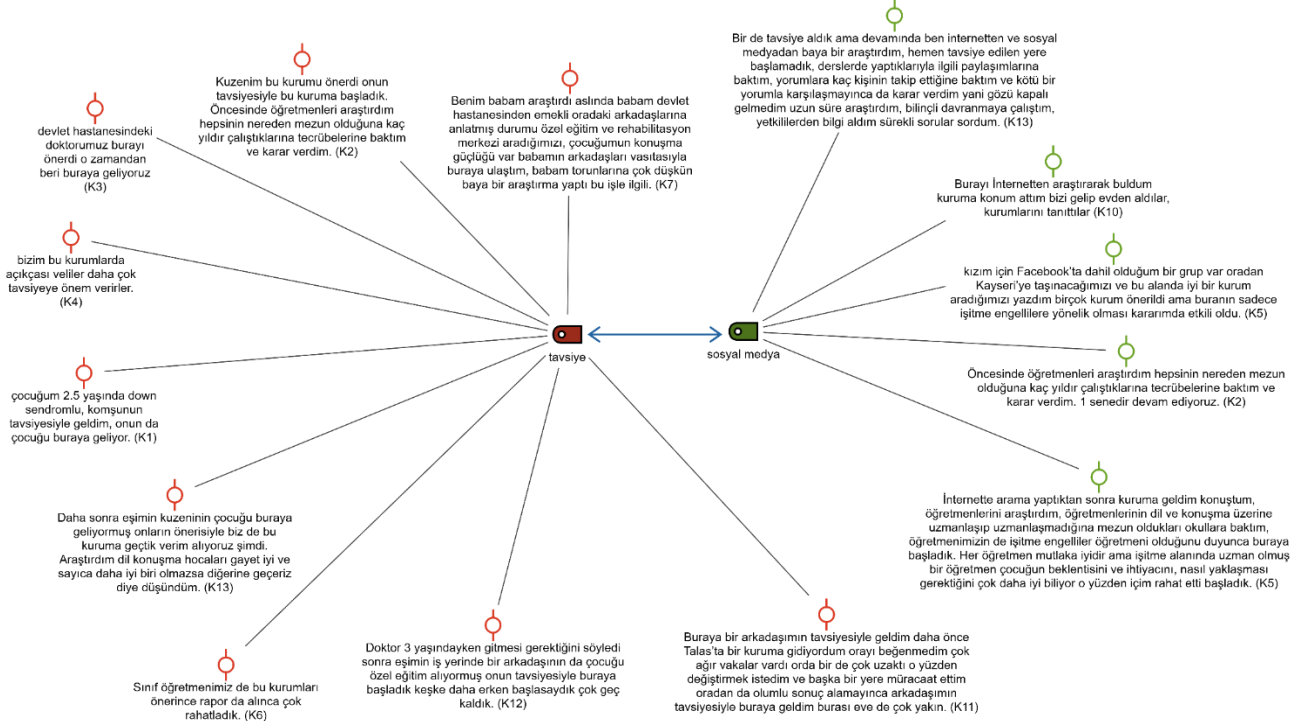
Çocuğu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden katılımcı ebeveynlerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda, araştırma adına anlamlılık ifade eden

cümleler analiz edilmiş ve sık olarak yinelenen ifadelerden hareketle 3 adet tema oluşturulmuş ve bu temalara ait başlıklara aşağıda yer verilmiştir.

2.2.1. Tavsiye

Katılımcı ebeveynlerin devam ettikleri kurumlarla ilgili motivasyonlarına dair kodlar, kodlar arası ilişkiler ve ön plana çıkan ifadeler Şekil 1’de yer almaktadır. Ebeveyn ifadelerinin tamamı şu an devam etmekte oldukları kurumlara, aldıkları tavsiyeler yoluyla ulaştıklarını belirtmiştir. Yakın akraba, sosyal çevre veya doktor tavsiyesiyle bu kurumlara ulaşan velilerden lise ve üniversite mezunu olanlar, aldıkları tavsiyelerin ardından internet ve sosyal medyadan da araştırma yaptıklarını, paylaşımları detaylı olarak incelediklerini, veli yorumlarını tek tek değerlendirdiklerini ve öğretmenlere yönelik detaylı araştırma yaptıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 1. Tavsiye teması alt kodları ve öne çıkan ifadeler

Bu konudaki en dikkat çeken ifadelerden birini K5 şu şekilde ifade etmektedir;

“Benim hem oğlumda hem de kızımda işleme kaybı var, oğlum 11 kızım 6 yaşında. Afyon’da başladık ilk olarak, orada tavsiye üzerine bir kuruma gittik ama kızım için Facebook’ta dahil olduğum bir grup var oradan Kayseri’ye taşınacağımızı ve bu alanda iyi bir kurum aradığımızı yazdım birçok kurum önerildi ama buranın sadece işleme engellilere yönelik olması kararında etkili oldu. Eşimin işi dolayısıyla farklı şehirlerde yaşadık ve oğlum da farklı şehirlerde eğitime devam etmek durumunda kaldı, fakat buraya geldiğimizde 1 yıl dolmadan sonuç aldık. İnternette arama yaptıktan sonra kuruma geldim konuştum, öğretmenlerini araştırdım, öğretmenlerinin dil ve konuşma üzerine uzmanlaşmış uzmanlaşmadığına mezun

oldukları okullara baktım, öğretmenimizin de işitme engelliler öğretmeni olduğunu duyunca buraya başladık.” (K5).

Yakınlarından aldığı tavsiyenin ardından internetten de araştırma yaptığını K13 ise şöyle dile getirmektedir;

“Biz de tavsiye aldık ama devamında ben internetten baya bir araştırdım hemen tavsiye edilen yere başlamadık, derslerde yaptıklarıyla ilgili paylaşımlarına baktım, yorumlara kaç kişinin takip ettiğine baktım ve kötü bir yorumla karşılaşmayınca da karar verdim yani gözü kapalı gelmedim uzun süre araştırdım, bilinçli davranmaya çalıştım, yetkililerden bilgi aldım sürekli sorular sordum” (K13).

K10, internet üzerinden araştırma yapmaktan ziyade kurumu yerinde görerek fiziki koşullarını ve öğretmenlerini birebir tanımayı tercih ettiğini, ardından yaptığı araştırmanın sonucunda kurumla telefonla iletişime geçip WhatsApp üzerinden konum paylaştığını belirtmiştir. Evinin konumunu kurumla paylaşan K10, kurumdan gelerek kendilerini aldıklarını, görüşmelerini yüz yüze gerçekleştirdiklerini ve tekrar eve bırakıldıklarını ifade etmiş, internetin bu anlamda son derece kolaylık sağladığını belirtmiştir.

“Burayı İnternetten araştırarak buldum kuruma konum attım bizi gelip evden aldılar, kurumlarını tanıttılar” (K10).

Ebeveyn beyanlarından yalnızca tavsiye ve internet araştırmalarının yeterli olmadığı aynı zamanda kurumdaki öğretmenlerin donanımının da kararlarında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Hatta bazı veliler kurumun sosyal medya hesaplarından ziyade öğretmenlerin hesaplarını takip ettiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda K2 ve K14’ün ifadeleri şu şekildedir;

“Öncesinde öğretmenleri araştırdım hepsinin nereden mezun olduğuna kaç yıldır çalıştıklarına tecrübelerine baktım ve karar verdim 1 senedir devam ediyoruz” (K2).

“Hocaları takip ediyorum onların paylaşımlarına bakıyorum” (K14).

Gerek internet ve sosyal medyadan gerekse öğretmen donanımlarına göre araştırma yapılsın her velinin halihazırda devam ettiği kurumla ilgili ilk bilgiyi tavsiye yoluyla aldığı yapılan görüşmeler neticesinde anlaşılmaktadır. İşitme engelli çocukları için ilk öneriyi doktorundan aldığını belirten K4, *“ilk başta işitme engelli çocuklarım olduğu için söylüyorum mutlaka doktor tavsiyesinin payı büyüktür”* ifadelerini kullanırken, K3 ise, *“devlet hastanesindeki doktorumuz burayı önerdi o zamandan beri buraya geliyoruz”* demiştir. Söz konusu tavsiyeler aile büyüklerinden de alınmaktadır, örneğin daha önce bu tarz kurumlar hakkında hiç bilgi sahibi olmadığını belirten K7, babasının dikkatiyle çocuğundaki sorunu tespit ettiklerini ve yine babasının araştırmaları sonucunda kuruma ulaştıklarını şu sözlerle anlatmaktadır;

“Benim babam araştırdı aslında babam devlet hastanesinden emekli oradaki arkadaşlarına anlatmış durumu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi aradığımızı. Çocuğumun konuşma güçlüğü var babamın arkadaşları vasıtasıyla buraya ulaştım, babam torunlarına çok düşkün baya bir araştırma yaptı bu işle ilgili. Ben daha önce böyle yerlerin olduğunu bilmiyordum keşke daha önce haberim olsaymış diyorum şimdi, ama mutluyum çünkü baya ilerleme yaşadık.” (K7).

K7 babasından aldığı destek vesilesiyle ilerleme kaydettikleri yönünde görüş belirtirken K12 ve K14 ise tam tersi bir duruma dikkat çekerek aile büyüklerinin müdahalesinden dolayı çocuklarının tedavilerinin geç kaldığını düşünmekte ve şu sözlerle ifade etmektedir;

“Aslında daha erken doktora götürecektim ama babaannesi erkek çocukları geç konuşur acele etme dedi ama 3.5 yaşına geldiğinde hâlâ konuşamıyordu ben de doktora götürdüm o da özel eğitim alması gerektiğini söyledi ama babaannesi yine karşı çıktı özel eğitime gerek yok zamanla konuşur dedi, şimdi çok pişmanım çünkü geç kaldık keşke dinlemeseydim”. (K12).

“Kayınvalidem bu kadar fazla uğraşmamam gerektiğini zamana bırakmam gerektiğini söylüyor ama ben sonuç alana kadar devam etmek istiyorum”. (K14).

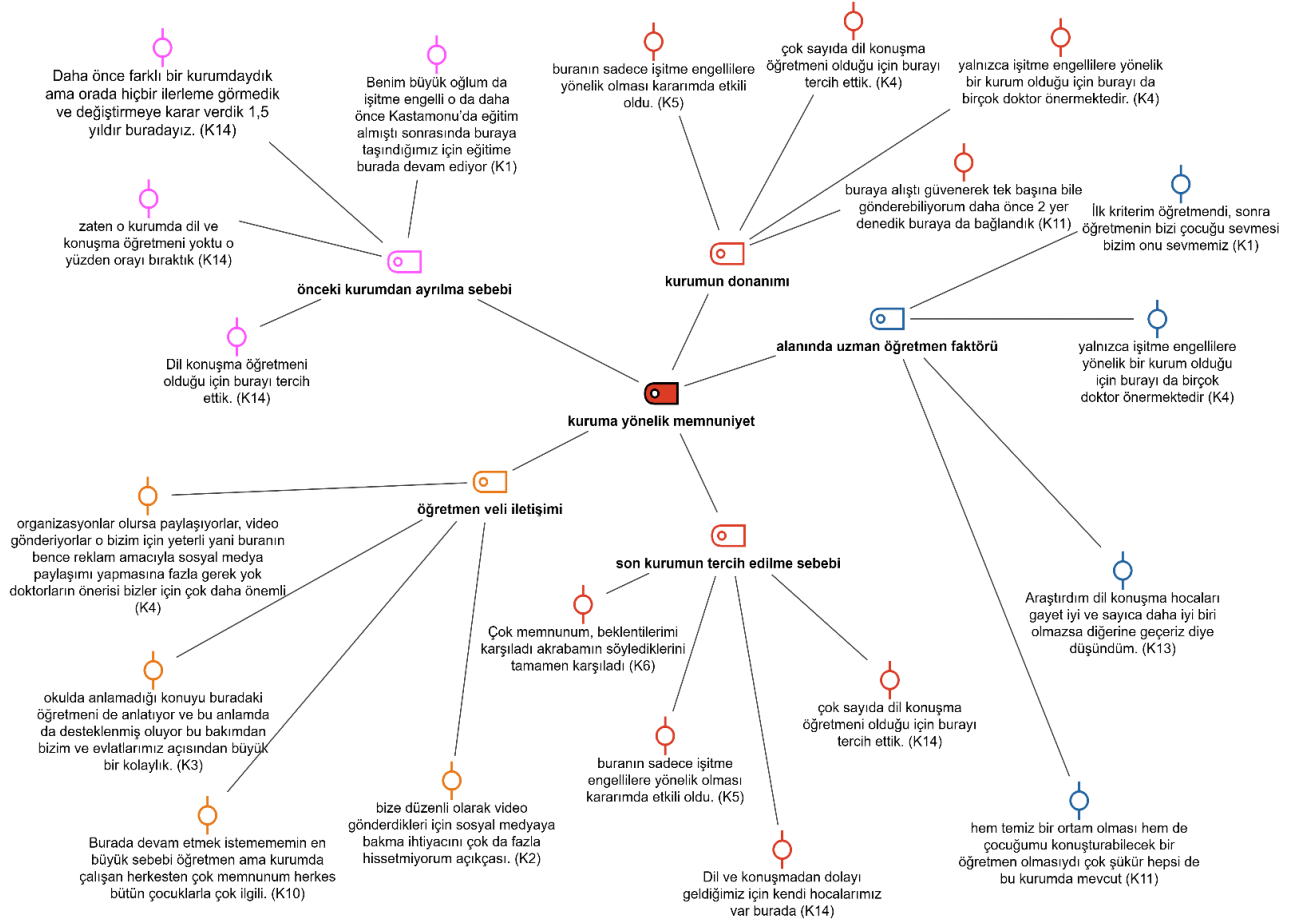
Yakın çevrenin problemi fark etme ve kurum bulma konusunda aydınlatıcı rol oynadığı aşikardır. Bilhassa yakın akraba veya komşu tavsiyesi, çocukları birlikte kuruma devam eden ebeveynler açısından önem taşımaktadır. Bu durumu K1, *“çocuğum 2.5 yaşında down sendromlu, komşunun tavsiyesiyle geldim, onun da çocuğu buraya geliyor”*, K13 *“eşimin kuzeninin çocuğu buraya geliyor onların önerisiyle biz de bu kuruma geçtik verim alıyoruz şimdi”*, K10 ise, *“bizim ailede genetik olarak dil ve konuşma sıkıntısı var, eşimin kuzenlerinin çocuklarında da aynı durum var, ilk önce 2 çocuğumla başka bir yere başlamıştık onların tedavileri tamamlandı raporları sonlandırıldı, şimdi 3. çocuğum için yine kuzenimizle birlikte geliyoruz”* şeklinde anlatmıştır.

Katılımcı ifadeleri incelendiğinde, tavsiyenin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi araştırmalarındaki temel kanal olduğu anlaşılmaktadır. Alınan tavsiyeler internet araştırmalarıyla ve öğretmen donanımına yönelik araştırmalarla da desteklenmektedir. Tavsiyeler hususunda ise ilk teşhisi koyan doktorların, okuldaki öğretmenlerin ve sosyal çevrenin etkileyici rolünden bahsetmek mümkündür.

2.2.2. Kuruma Yönelik Memnuniyet

Ebeveynlerin aldıkları tavsiyeler ve yaptıkları araştırmalar neticesinde kaydoldukları kurumlara dair memnuniyetleri yapılan görüşmeler sırasında dikkat çeken bir husus olmuştur. Bu memnuniyet ifadeleri kurumun donanımı, alanında uzman öğretmen faktörü, son kurumun tercih edilme sebebi, öğretmen veli iletişimi ve önceki kurumdan ayrılma sebebi olarak 5 alt kategoride kodlanmıştır. Kurumun donanımı ile önceki kurumdan ayrılma nedeni alt kodlarının birbirini desteklediği Şekil 2’de görülmektedir.

Şekil 2. Kuruma yönelik memnuniyet teması alt kodları ve öne çıkan ifadeler

K4, K5 ve K11, direkt olarak çocuklarının problemlerine yönelik donanıma sahip olduğu için kurumu tercih ettiklerini şu ifadelerle anlatmıştır;

“Yalnızca işitme engellilere yönelik bir kurum olduğu için burayı da birçok doktor önermektedir. 3 tane işitme engelli çocuğum var 16 yıldır bu kuruma devam ediyorum. İlk başladığımızda en büyük kızım 2 yaşındaydı şimdi 18 yaşında”. (K4).

“Burayı tercih etmemizin sebebi yalnızca işitme engelli bireylere hizmet veriyor olması, bu durum aslında çok önemli çünkü bir tek sebepten buraya geliyoruz ve herkes bu alanda uzman o da güven veriyor. Doktorumuzun anlattığı gibi bir yemiş tavsiyesine uyduğumuz için memnunum”. (K5).

“Buraya gelirken en büyük beklentim hem eve yakın olması hem temiz bir ortam olması hem de çocuğumu konuşturabilecek bir öğretmen olmasıydı çok şükür hepsi de bu kurumda mevcut buraya girince çok sevdim yalnız bile gönderebiliyorum çocuğumu”. (K11).

K14, daha önceki kurumdan ayrılma sebebi olarak dil ve konuşma terapisti olmaması nedeni ile hiç ilerleme kaydedememelerini gösterirken, K1 ve K5 ise eşlerinin tayin durumundan dolayı bu yeni kuruma geldiklerini ifade etmişlerdir. K11 ise kurumun donanımı kapsamında fiziki şartlarına da dikkat çekerek şu şekilde açıklamıştır;

“Daha evvelki yer köhne bir binaydı eskiydi merdivenlerinden korkuyorduk, çok dik bir yokuşu çıkmamız gerekiyordu sürekli olarak çocuğu gönderebileceğim bir yer değildi, her ihtiyaç türünden öğrenci bir aradaydı mesafe uzak ve yetkililer de ilgisizdi”. (K11).

K11’in aksine K4, kurumun fiziki koşullarından ziyade öğretmenlerin ve beklentiye yönelik eğitimin daha önemli olduğuna şu sözleriyle dikkat çekmektedir;

“Gördüğünüz gibi çok lüks, fiziki koşulları çok iyi olan bir bina değil burası ama istikrarlı bir şekilde devam ediyor buranın sahibi burada öğretmendi bizim ilk öğretmenimizdi, diğer öğretmenler de açıldığı ilk günden beri buradalar ne yeni öğretmen geldi ne de olanlar buradan ayrıldı. Hal böyle olunca çocuklarımız da öğretmenlerine alıştı bizler de veliler olarak birbirimize alıştık kaynaştık”. (K4).

Kurumun donanımı aynı zamanda son kurumun tercih edilmesinde de önemli rol oynamaktadır. Bilhassa işitme engelli ve konuşma güçlüğü çeken çocuklar için bu ihtiyaçlara yönelik eğitimin verildiği kurumlar tercihlerde ön sırada yer almaktadır. Örneğin, K3 daha önceki yıllarda bu eğitimlerin şehir dışında verildiğini ancak günümüzde bulunduğu şehirde çocuklarının eğitim alabildiğini şu sözlerle ifade etmektedir;

“Burası 18 yıldır var mesela bu işler ilk başta Ankara’da yapılıyordu Kayseri’de yok gibiydi şimdi geldiğimiz nokta çok güzel. Ameliyatlara çok uzun saatler sürüyor ve ameliyattan sonra da eğitim devam ediyor çünkü çocuk duymadığı için bir şey de öğrenemiyor ameliyattan sonraki aşama uzun süren bir eğitim ama sonuç aldıkça yaşanan mutluluk tabii ki tarifsiz”. (K3).

Özel eğitim ve rehabilitasyonda önemli paya sahip faktörlerden biri de eğitimin alındığı öğretmenlerdir. Bu kurumlarda eğitim birebir alındığı için öğretmen öğrenci ilişkisi ve aradaki bağ olumlu sonucun da temellerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda alanında uzman öğretmen faktörü ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar yaptıkları araştırmalardan bahsederken, öğretmenin alanında uzman olup olmadığına dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda K13, K6, K5 ve K2’nin ifadeleri şu şekildedir;

“Araştırdım dil konuşma hocaları gayet iyi ve sayıca daha iyi biri olmazsa diğerine geçeriz diye düşündüm”. (K13).

“Sınıfta da kendisi gibi özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklarla aynı sınıfta ama ne olursa olsun tek başına bu konuda eğitim almış ve uzmanlaşmış bir öğretmenden birebir eğitim alıyor olması başarısını olumlu etkiledi”. (K6).

“İnternette arama yaptıktan sonra kuruma geldim konuştum, öğretmenlerini araştırdım, öğretmenlerinin dil ve konuşma üzerine uzmanlaşıp uzmanlaşmadığına mezun oldukları okullara baktım, öğretmenimizin de işitme engelliler öğretmeni olduğunu duyunca buraya başladık. Her öğretmen mutlaka iyidir ama işitme alanında uzman olmuş bir öğretmen çocuğun beklentisini ve ihtiyacını, nasıl yaklaşması gerektiğini çok daha iyi biliyor o yüzden içim rahat etti başladık”. (K5).

“Öncesinde öğretmenleri araştırdım hepsinin nereden mezun olduğuna kaç yıldır çalıştıklarına tecrübelerine baktım ve karar verdim. 1 senedir devam ediyoruz”. (K2).

Alanında uzman ve donanımlı bir öğretmen çocukların gelişimlerinde önemli rol oynamaktadır. Öğretmenler çocuklar için olduğu kadar ebeveyn için de önem arz etmekte, çocukların eğitimi öğretmen veli ilişkisiyle de desteklenmektedir. Ebeveynler görüşmeler sırasında eğitimin üç ayağı olduğu, öğrenci öğretmen veli iletişimiyle başarıların elde edildiği ve

birebir derslerdeki durumlara ait videoları da ebeveynlerle paylaşımlarından çok memnun oldukları üzerinde durmuşlardır.

“Bir de bizlere derste yaptıklarına dair videolar gönderiyorlar ve ödevler veriyorlar hafta içi ödevleri yapıp yapmadığımızı soruyorlar bizi de bu sürece dahil ediyorlar, bu süreç öğrenci, kurum yani öğretmen ve veli ile bir bütün hiçbir şey tek başına ilerleyemiyor”. (K13).

“Oğlum hiç konuşmuyordu, öğretmenimiz bize her dersin sonunda video gönderiyor ödevler veriyor videoları izleyince bu benim çocuğum mu diye şaşırıyorum 1 yılda öyle güzel ilerleme oldu ki çok mutlu oluyorum”. (K2).

“Buranın sahibi burada öğretmendi bizim ilk öğretmenimizdi diğer öğretmenler de açıldığı ilk günden beri buradalar ne yeni öğretmen geldi ne de olanlar buradan ayrıldı. Hal böyle olunca çocuklarımız da öğretmenlerine alıştı bizler de veliler olarak birbirimize alıştık”. (K4).

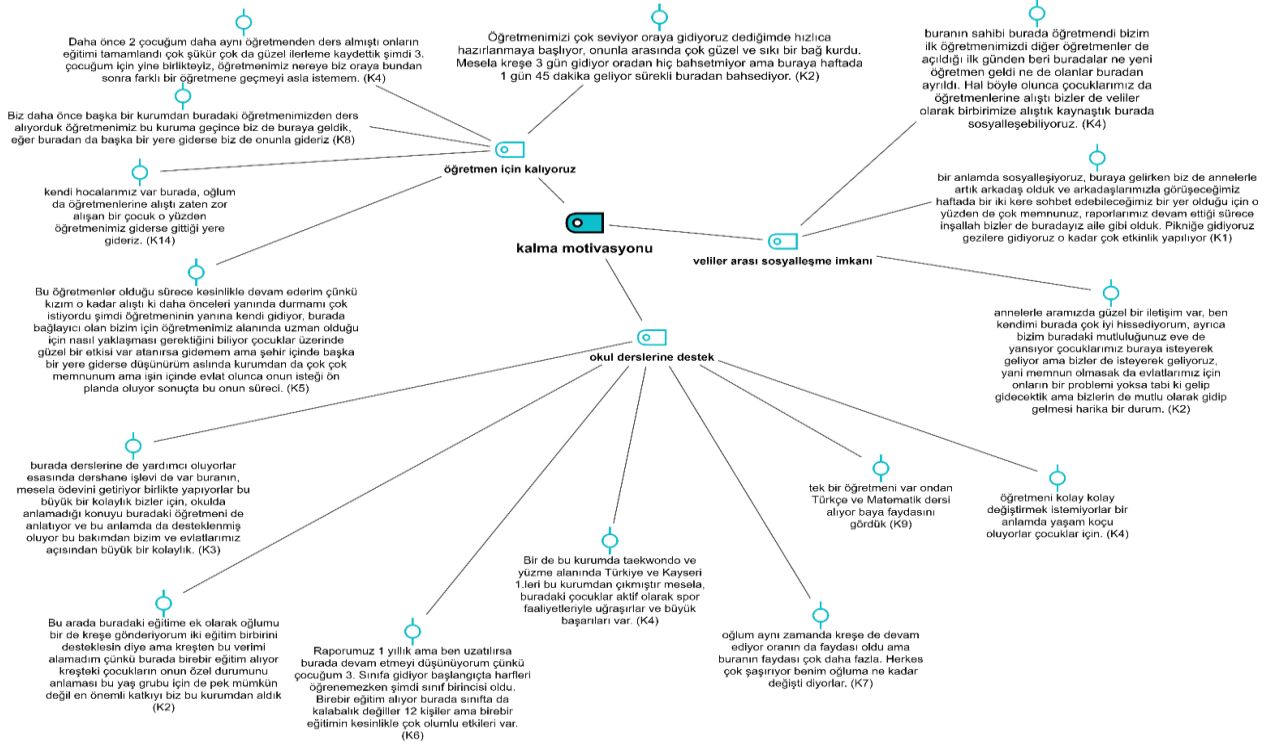
“Okulda anlamadığı konuyu buradaki öğretmeni de anlatıyor ve bu anlamda da desteklenmiş oluyor bu bakımdan bizim ve evlatlarımız açısından büyük bir kolaylık”. (K3).

İfadelerden anlaşılacağı üzere, bir kuruma karar verildikten sonra orada başlayan eğitim ve o eğitim sürecini oluşturan tüm faktörler ebeveynler tarafından da takip edilmektedir. Kurumun fiziki koşulları, öğretmenin mesleki yeterliliği ve veli ile kurulan yakın iletişimin, kuruma yönelik memnuniyet ve süreklilik üzerinde belirleyici olduğu görülmektedir.

2.2.3. Kalma Motivasyonu

Katılımcı 14 ebeveynin bir kurumu araştırma, o kurumdan memnun olma durumları kurumdaki devamlılıklarını da etkilemektedir. Yaptığı araştırma sonucunda gördüğü eğitimden memnun olan ebeveynler kurumda kalıcı olup eğitimde sürekliliği istemektedir. Velilerin tamamına yakını raporları devam ettiği sürece çocuklarının eğitimini buldukları kurumda tamamlamak istediklerini beyan etmiştir. Diğer velilerle sosyalleşme imkânı bulmalarının, kurumda verilen eğitimin okuldaki eğitimi desteklemesinin ve öğretmenin katılımcı ebeveynlerin kayıtlı oldukları son kurumda devam etme isteklerinde büyük öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda yer alan Şekil 3’te “Kalma Motivasyonu” na ait alt kodlar ve bu kategori için anlamlılığa sahip ebeveyn ifadeleri yer almaktadır.

Şekil 3. Kalma motivasyonu teması alt kodları ve öne çıkan ifadeler

Öğretmen faktörünün her üç temada da ön planda olduğu görülmektedir. Velilerin kuruma devam etme motivasyonunda öğrencinin ve velinin öğretmenle olan ilişkisi büyük önem taşımaktadır. Velilerden bazıları kurumdan çok memnun olsalar bile, öğretmenin kurum değiştirmesi durumunda öğretmenin yeni kurumuna geçeceğini belirtmiştir. K5, K8, K4 ve K14 bu durumu şöyle ifade etmiştir;

“Bu öğretmenler olduğu sürece kesinlikle ederim çünkü kızım o kadar alıştı ki daha önceleri yanında durmamı çok istiyordu şimdi öğretmenin yanına kendi gidiyor, burada bağlayıcı olan bizim için öğretmenimiz alanında uzman olduğu için nasıl yaklaşması gerektiğini biliyor çocuklar üzerinde güzel bir etkisi var atanırsa gidemem ama şehir içinde başka bir yere giderse düşünürüm aslında kurumdan da çok çok memnunuz ama işin içinde evlat olunca onun isteği ön planda oluyor sonuçta bu onun süreci”. (K5).

“Biz daha önce başka bir kurumdan buradaki öğretmenimizden ders alıyorduk öğretmenimiz bu kuruma geçince biz de buraya geldik, eğer buradan da başka bir yere giderse biz de onunla gideriz”. (K8).

“Daha önce 2 çocuğum da aynı öğretmenden ders almıştı onların eğitimi tamamlandı çok şükür çok da güzel ilerleme kaydettik şimdi 3. Çocuğum için yine birlikteyiz öğretmenimiz nereye biz oraya bundan sonra farklı bir öğretmene geçmeyi asla istemem, öğretmeni kolay kolay değiştirmek istemiyorlar bir anlamda yaşam koçu oluyorlar çocuklar için.”. (K4).

“Kendi hocalarımız var burada, oğlum da öğretmenlerine alıştı zaten zor alışan bir çocuk o yüzden öğretmenimiz giderse gittiği yere gideriz”. (K14).

İfadeler özel eğitim ve rehabilitasyona ihtiyaç duyan çocukların eğitimlerinin olumlu olarak sonuçlanmasında öğretmenin vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Veliler öğretmenlerin, çocuklarının özel gereksinimlerinin yanı sıra okuldaki derslerine de destek verdiğini ve bu kurumların da adeta birer dersane işlevi gördüğünü anlatmaktadır.

“Burada derslerine de yardımcı oluyorlar esasında dersane işlevi de var buranın, mesela ödevini getiriyor birlikte yapıyorlar bu büyük bir kolaylık bizler için, okulda anlamadığı konuyu buradaki öğretmeni de anlatıyor ve bu anlamda da desteklenmiş oluyor bu bakımdan bizim ve evlatlarımız açısından büyük bir kolaylık”. (K3).

“Raporumuz 1 yıllık ama ben uzatılırsa burada devam etmeyi düşünüyorum çünkü çocuğum 3. Sınıfa gidiyor başlangıçta harfleri öğrenemezken şimdi sınıf birincisi oldu”. (K6).

“Tek bir öğretmeni var ondan Türkçe ve Matematik dersi alıyor baya faydasını gördük”.(K9).

Katılımcı ebeveynler, haftada 1 veya 2 kere 45 dakikalık dersler için çocuklarını özel eğitim merkezlerine götürdüklerini ve çocuklarını beklerken diğer velilerle de sosyalleşme imkânı bulduklarını aşağıdaki sözlerle anlatmışlardır;

“Annelerle aramızda güzel bir iletişim var, ben kendimi burada çok iyi hissediyorum, ayrıca bizim buradaki mutluluğumuz eve de yansıyor çocuklarımız buraya isteyerek geliyor ama bizler de isteyerek geliyoruz, yani memnun olmasak da evlatlarımız için onların bir problemi yoksa tabi ki gelip gidecektik ama bizlerin de mutlu olarak gidip gelmesi harika bir durum”. (K2).

“Buranın sahibi burada öğretmendi bizim ilk öğretmenimizdi diğer öğretmenler de açıldığı ilk günden beri buradalar ne yeni öğretmen geldi ne de olanlar buradan ayrıldı. Hal böyle olunca çocuklarımız da öğretmenlerine alıştı bizler de veliler olarak birbirimize alıştık kaynaştık burada sosyalleşebiliyoruz”. (K4).

“Bir anlamda sosyalleşiyoruz, buraya gelirken biz de annelerle artık arkadaş olduk ve arkadaşlarımızla görüşeceğimiz haftada bir iki kere sohbet edebileceğimiz bir yer olduğu için o yüzden de çok memnunuz, raporlarımız devam ettiği sürece inşallah bizler de buradayız aile gibi olduk. Pikniğe gidiyoruz gezilere gidiyoruz o kadar çok etkinlik yapılıyor”. (K1).

Ebeveynlerin ifadelerine bakıldığında son geldikleri kurumda kalmalarının önemli sebeplerinden birinin öğretmen, diğerinin okul ders ve ödevlerine destek sağlanıyor olması ve annelerin çocukları benzer sorunları yaşayan diğer annelerle empati kurabilme, dertleşme ve sosyalleşme imkânı bulmaları olduğu anlaşılmaktadır.

Oluşturulan temalar dışında, nadiren kullanılan ancak anlamlı ifadeler de incelenmiş; ebeveynlerin maddi imkânları el verdiğinde kuruma daha sık gelmek istedikleri ve konuşma güçlüğü yaşayan çocukların bu sorununun, aşırı telefon ve tablet kullanımıyla ilişkilendirildiği vurgulanmıştır.

“Mesela öğretmenlerimiz kendi yerlerini de açtılar maddi imkânım olsa oraya götürmeyi isterdim daha uzun ders aldırarak isterdim”. (K14).

“İlerleme iki kuzende de var, birebir eğitim çok faydalı oluyor keşke haftada 1 ya da 2 gün değil de 4-5 gün getirebilme imkânımız olsa o zaman daha hızlı ilerleriz diye düşünüyorum”. (K10).

“Ben geçen sene 1 yıl özel ders aldurdum kendi imkanlarımla bize çok fazla maliyetli oldu ama sırf çocuğum konuşsun diye elimden geleni yaptım hiçbir faydasını görmedim keşke en başından buralar hakkında bilgi sahibi olsaydım 1 yıl vakit kaybetmiş olmazdım. Sınıf öğretmenimiz de bu kurumları önerince rapor da alınca çok rahatladık”. (K6).

Telefon ve tablet kullanımının çocuklarının durumunda etkisi olduğuna yönelik düşüncelerini K7 ve K10 şu sözlerle anlatmaktadır;

“Oğlum çok erken yaşlarda telefon ve tablet ekranına maruz kaldı ben şimdi kendimi suçluyorum belki bu kadar maruz bırakmasam çocuğum konuşurdu diyorum”. (K7).

“Eğer telefonda bir şeyler izlerse konuşmasının ilerlemediğini hatta gerilediğini gözlemliyorum”. (K10).

Dikkat çeken bir diğer detay ise, veliler tavsiye üzerine yaptıkları araştırmayı başlangıç aşamasında internet ve sosyal medyayla destekledikleri fakat kuruma kayıt yaptırıp dersler başladığında sosyal medya takibine ihtiyaç duymadıklarıdır. Genel itibariyle bu tarz paylaşımların özel okul veya kreşlerde etkili olduğu, özel eğitim ve rehabilitasyonda öğretmenler tarafından birebir derslere ait videoların velilerle paylaşılmasının yeterli olduğu belirtilmiştir. Özetlenen bu durumlara ait ifadeler şu şekilde belirtilmiştir;

“Video gönderiyorlar o bizim için yeterli yani buranın bence reklam amacıyla sosyal medya paylaşımı yapmasına fazla gerek yok doktorların önerisi bizler için çok daha önemli”. (K4).

“Burada sürekli paylaşım yapılmıyor veliye özel videolar gönderiliyor bu kurum uzun zamandır var ama paylaşımlar 50-60 adet, özel günlerde etkinliklerde paylaşım yapılıyor onun dışında zaten bize video gönderiyorlar”. (K5).

“2 öğretmenimiz de kendi hesaplarında paylaşım yapıyor ama bize bireysel videolar geldiği için açıkçası sosyal medyadaki paylaşımları sürekli takip etmiyorum”. (K14).

“Bir de biz de evde destekliyoruz zaten ödevlerimiz oluyor onları yapıyoruz bu bakımdan da sosyal medyayla çok alakamız yok kurum da fazla paylaşım yapmıyor”. (K3).

İfadelerden de anlaşılacağı gibi öğretmenlerin velilerle paylaşım içinde olması sosyal medya takibine duyulan ihtiyacı azaltmaktadır.

Sonuç

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, çocukların özel gereksinimlerine uygun eğitim ve destek sağlamak isteyen ebeveynler için önemli bir kaynaktır. Araştırmada, çocuğu özel eğitim ve rehabilitasyona devam eden ebeveynlerin bu kurumları araştırma ve seçme yöntemleri incelenerek bu kurumlara ulaşmada izledikleri yöntem ve deneyimlerine odaklanılmıştır.

Tavsiyelerin, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerini bulmada en etkili yöntem olduğu anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, tavsiyenin birebir aynı problemi deneyimlemiş yakın çevre, akraba veya konuyla ilgili teşhisi koyan doktorlardan alınmış olmasıdır. Problemin ortak olması tavsiyede güvenilirliği artıran bir faktör olarak ifade edilmektedir. Bazı ebeveynler özellikle lise ve üniversite mezunu olan veliler tavsiyelerin ardından detaylı araştırmalarını internet ve sosyal medyada da sürdürmektedir. Burada ebeveynlerin yorumları önem teşkil etmektedir. Bu noktada internet ve sosyal medyanın ikinci sırada önemli bir kaynak olduğunu söylemek mümkündür. İnternet, araştırma yaparken sık kullanılan bir kanal olurken, kayıt yaptırdıktan sonraki süreçte ciddi önem arz etmemektedir. Bu durumun oluşmasında, öğretmenler tarafından

birebir derslere yönelik videoların sıkça ailelerle paylaşılması etkili olmaktadır. Böylelikle sosyal medyayı takip etme ihtiyacı da azalmaktadır. Ebeveynler, çocuklarının eğitim sürecinde bireysel video paylaşımlarının önemli olduğunu belirtmektedir.

Katılımcılar, kurumun fiziki koşullarının önem arz ettiğine değinmiş fakat eğitimin kalitesi ve öğretmenin niteliği, fiziki koşulları geri plana itmiştir. Bilhassa, sadece çocuklarının problemlerine yönelik eğitim veren kurumlardan çok daha olumlu sonuç alındığı belirtilmiştir. Öğretmenin donanımı, öğrenci ve veliyle olan pozitif ilişkisi kuruma devamlılığı sağlamakta hatta çocuklar öğretmenleriyle sıkı bir bağ kurduğunda, öğretmenle birlikte kurumu değiştirdikleri ulaşılan sonuçlar arasında yer almaktadır. Öğretmenlere duyulan güven, velilerin kuruma devam etme kararını etkilemekte ve eğitimin sürdürülmesini sağlamaktadır. Kurum ebeveyn etkileşimi, velilere de sosyalleşme imkânı tanımaktadır. Bu kurumlar annelerin sosyalleşebildiği ve ortak dertlerini paylaşabildiği yerler olarak kabul edilmektedir. Ebeveynler ders süresince çocuklarını beklerken birbirleriyle sohbet etmekte, bilgi alışverişinde bulunmakta ve deneyimlerini paylaşmaktadır.

Ebeveynlerin görüşmeler esnasında dikkat çektikleri bir diğer konu, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde alınan birebir eğitimin çocukların okul derslerine önemli ölçüde katkı sağlamasıdır. Okulda anlaşılamayan konu özel eğitimde tekrar edilmekte, ödevler desteklenmekte ve böylelikle çocukların okul başarısında da olumlu sonuçlar alınmaktadır. Veliler bu yönüyle özel eğitim merkezlerinin alanında uzman öğretmenler sayesinde gerek sosyal gerekse okul hayatlarında çocuklarına katkı sağladığı konusunda hem fikirdir. Bu anlamda, bir çocuk özel eğitime ne kadar erken başlarsa topluma katılacağı yaşa geldiğinde o kadar hazır olacağı üzerinde durulmuştur. Erken yaş grubundaki çocukların eğitimleri kreş ve anaokuluyla desteklenmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte aile büyüklerinin tutumları, çocuğun eğitime erken başlama sürecini etkileyebilmektedir. Pozitif veya negatif aile etkisinin çocuğa yansıdığı ebeveynler tarafından dile getirilmektedir. Bazı ebeveynler ise özel eğitimin haftada 1 veya 2 saatle sınırlı olmasının çocuklar için yetersiz olduğunu düşünmektedir. Ancak maddi imkansızlıklar, bireysel ders ücretlerinin yüksek olması gibi faktörler, daha sık eğitim almanın önünde engel teşkil etmektedir.

Katılımcı ebeveynlerin birçoğu, benzer rahatsızlıkların daha önce diğer çocuklarında da görüldüğünü ifade ederken, kardeşler arasında destekleyici bir etkileşim olduğu, dil-konuşma güçlüğü gibi sorunların düzelmesinde kardeşlerin birbirilerine yardımcı olduğunu vurgulamıştır. Burada da veliler diğer çocuklarında kazandıkları tecrübeyle erken tanı konmasının ve ardından en hızlı şekilde eğitime başlanmasının okul hayatına ve sosyal adaptasyona olumlu etki ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca telefon, tablet ve uzun saatler boyunca televizyon izlemenin çocukların dil gelişimlerinde son derece olumsuz etkilerinin olduğu ve ebeveynlerin bu konuda pişmanlık yaşadıkları da katılımcıların dikkat çektiği bir başka konudur.

Sonuç olarak, bir çocuğun özel eğitim ve rehabilitasyona ihtiyaç duyduğu teşhis edildiğinde aile ilk olarak doktorundan ve aynı problemi yaşayan yakın çevresinden tavsiye almaktadır. Bu tavsiyelerin devamındaki araştırmalar, görece bilinçli ebeveynlerce internet ve sosyal medya paylaşımları incelenerek desteklenmektedir. Kurumun sosyal medya platformlarındaki hesapları kaydolma kararı verildikten sonraki süreçte sıkça takip edilmemekte bunun sebebi olarak da öğretmenlerin bireysel derslere ait videoları aynı gün ebeveynlerle paylaşması gösterilmektedir. Kurumda devamlılığın ve memnuniyetin sağlanmasındaki temel etmen öğretmen olarak belirlenmektedir. Alanında uzman ve iletişimi başarılı bir öğretmen, kurum değiştirmek durumunda kaldığında öğrencisini beraberinde farklı bir kuruma taşıyabilmektedir.

Bu noktada özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi yöneticilerinin sosyal medya hesapları ve web sitelerinde özenli olmaları, varsa yapılan olumsuz yorumları ciddiye almaları, öğretmen donanımına ve iletişimine son derece önem vermeleri gerekmektedir. İyi bir öğretmen öğrenci ilişkisi kurumun fiziki imkânlarını da geri planda bırakabilmektedir. Özetle tavsiyenin ardından gelen sosyal medya araştırması, devamında da öğrenci-öğretmen-veli etkileşimi ebeveynler açısından kuruma devamlılığı sağlayan temel faktörler olarak ifade edilmektedir.

Extended Abstract

School-aged individuals who require special support often cannot fully benefit from general education services due to their unique needs, interests, capabilities, and talents. Consequently, they require specialized educational services tailored to these specificities. In Turkey, this supportive education is provided through special education and rehabilitation centers. This article aims to uncover the sources through which parents of children attending these centers gain access to them. The research was conducted through in-depth interviews with parents of children with special needs. In this phenomenological study, interviews with 14 parents revealed that the initial information about which special education and rehabilitation center to choose comes from doctors diagnosing the children's special needs and from the social circles experiencing similar problems. It was indicated that these centers were accessed based on the recommendations from these individuals. Additionally, parents with a high school or higher education level reported that after receiving recommendations, they researched these centers on social media and websites, and the comments about the institutions played a decisive role in their decision-making.

The results indicated that recommendations were the primary source for parents in finding these centers, and the subsequent online research conducted by relatively more educated parents was a significant source of information. Furthermore, the main factor ensuring continuity at the center after the decision-making process was found to be the expertise of the teachers. This study contributes significantly to understanding how parents evaluate special education and rehabilitation centers and how these evaluations reflect in their choices of institutions. The findings of the study offer valuable insights for the management and policy-making processes of such centers. Special education and rehabilitation centers are crucial resources for parents seeking appropriate education and support for their children's special needs. The study focused on the methods and experiences of parents of children attending special education and rehabilitation in researching and choosing these institutions.

Recommendations emerged as the most effective method for finding special education and rehabilitation centers. The noteworthy aspect here is that recommendations were obtained from close circles, relatives, or diagnosing doctors who had personally experienced the same problem. The shared nature of the problem increased the reliability of the recommendations. Some parents, particularly those with high school and university education, continued their detailed research on the internet and social media after receiving recommendations. While the internet is frequently used for research, it becomes less significant after the registration process. This reduction in importance is attributed to the frequent sharing of individual lesson videos by teachers with families. Parents emphasized the significance of these individual video shares in their children's educational process.

Participants noted the importance of the institution's physical conditions but highlighted that the quality of education and the competence of the teacher overshadowed the physical conditions. It was particularly noted that more positive results were achieved from institutions that

provided education specifically targeted at their children's problems. The expertise of the teacher and their positive relationship with the student and parent ensured continuity at the institution; in some cases, children followed their teachers to different institutions if the teacher changed institutions. Trust in teachers influenced parents' decisions to continue at the institution and maintained the continuity of education. The interaction between the institution and the parents also provided opportunities for parents to socialize. These institutions are seen as places where mothers can socialize and share their common concerns. During class time, parents engage in conversations, exchange information, and share experiences while waiting for their children.

Parents also highlighted that the one-on-one education received at special education and rehabilitation centers significantly contributes to their children's school performance. Subjects that were not understood at school are reviewed in special education, and homework is supported, leading to positive outcomes in school performance. Parents agreed that these special education centers contribute to their children's social and academic lives thanks to the expertise of the teachers. It was emphasized that the earlier a child starts special education, the more prepared they will be to integrate into society at the appropriate age. The education of younger children is supported by nursery and kindergarten programs. However, the attitudes of family elders can influence the process of starting education early. Parents mentioned that positive or negative family influences can affect the child. Some parents felt that the limited hours of special education per week were insufficient for their children. However, financial constraints and the high cost of individual lessons were barriers to more frequent education.

Many participant parents reported that similar issues had been observed in their other children and emphasized the supportive interaction between siblings, particularly in resolving speech and language difficulties. Parents stated that their experiences with other children reinforced the importance of early diagnosis and the rapid commencement of education for positive impacts on school life and social adaptation. Additionally, participants highlighted the negative effects of prolonged screen time on children's language development and expressed regret over these issues.

In conclusion, when a child is diagnosed with a need for special education and rehabilitation, families initially seek recommendations from their doctors and close circles experiencing the same problem. The subsequent research, conducted by relatively more informed parents, involves reviewing social media and internet sources. The primary factor ensuring continuity and satisfaction at the institution is the teacher's competence. Therefore, administrators of special education and rehabilitation centers need to maintain meticulous social media accounts and websites, take negative feedback seriously, and prioritize teacher training and communication. A strong teacher-student relationship can overshadow physical conditions. In summary, recommendations followed by social media research and ongoing teacher-student-parent interactions are critical factors for parents in maintaining continuity at the institution. The evaluation of special education and rehabilitation centers by parents offers significant data for the improvement of these institutions and their services, ultimately contributing to the better integration of children into society.

Kaynakça

- Akoğlu, G. (2011). Ailelerde ilişki temelli ekip oluşturma. V. F. Howard, B. Williams, C. E. Lepper ve G. Akçamete (Ed.), *Özel gereksinimi olan küçük çocuklar* içinde (ss. 51-99). Nobel Yayıncılık.
- Alptekin, K. (2004). Ana hatlarıyla özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında aile eğitim programının yapılandırılması. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 4(1), 47-58.
- Alsem, M. W. (2018). Family needs and the role of information in paediatric rehabilitation care. <https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/364637/Alsem.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ar, Ö., Şen, M. ve Melekoğlu, M. (2022). Erken çocuklukta özel eğitimde ailenin rolü. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), s. 637-646. <https://doi.org/10.24315/tred.916749>
- Ataman, A. (2003). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bailey, D. and Simeonsson, R. (1998). Assessing needs of families with handicapped infants. *The Journal of Special Education*, 22(1), 11-127. <https://doi.org/10.20489/intjecse.34518>
- Burcu, E. (2013). Engelli gençlik ve sosyal riskler. *Gençlik Araştırmaları Dergisi* (2), 30-45.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Carpenter, B. (2003). Sustaining the family: Meeting the needs of families of children with disabilities. *British Journal of Special Education*, 27(3), 135-144. <https://doi.org/10.1111/1467-8527.00176>
- Czapanskiy, K. S. (2014). Special kids, special parents, special education. *University of Michigan Journal of Law Reform*. 47(3), 733-790.
- Daşbaşı, S. (2013). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde ailelere yönelik sosyal hizmet uygulaması: Bir değerlendirme araştırması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 101-114.
- Demirel, S. (2005). Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinde aile eğitiminin önemi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 5(1), 61-74.
- Fossey, E., Harvey, C., Mc Dermott, F. and Davidson, L. (2002). Understanding and evaluating qualitative research. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(6), s. 717-732. <https://doi.org/10.1046/j.1440-1614.2002.01100.x>
- Kaner, S. (2009). Aile katılımı ve işbirliği. B. Sucuoğlu (Ed.) , *Zihin engelliler ve eğitimleri* içinde (ss. 352-405). Kök Yayıncılık.
- Kırcaali İftar, G. ve Batu, S. (2010). *Kaynaştırma*. Kök Yayıncılık.
- Lee, J. H., Kwon, W. A., Lee, J. H. and Min, D. K. (2013). An investigation of selection and transfer factors on the admission of rehabilitation hospital. *Journal of the Korea Academia Industrial Cooperation Society*, 14(6), 2819–2826.
- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal araştırma yöntemleri*. Yayın Odası.
- Mawene, D. and Bal, A. (2018). Factors Influencing Parents' Selection of Schools for Children with Disabilities: A Systematic Review of the Literature. *International Journal Of Special Education*.33(2), 313-329.

- Mikelić, V. M., Kosicek, T., Crnković, M. and Radanović, B. (2011). Participation of children with neurodevelopmental risk factors in the early rehabilitation program in relation to the level of parental education. *Acta Clinica Croatica*, 50(4), 529–537.
- Oymak, V. (1998). *Zeka engelli çocukların yetiştirilmesi*. SABEV.
- Pakjouei, S., Vameghi, R., Dejman, M., Vameghi, M. and Kamali, M. (2014). Satisfaction and related factors among the service users of private rehabilitation centers. *Iranian Rehabilitation Journal*, 12(4), 38-43.
- Sarancha, I. H., Maksymchuk, B., Kharchenko, S., Linnik, Y., Dovbnia, S. O., Pavelkiv, V., Maksymchuk, I., Shakhina, I., Saienko, V., Bashtovenko, O., Silaiev, V., Radovenchyk, A. and Zhytomyrskyi, L. (2022). The influence of parents' mutual support on the socialization of children with special needs in rehabilitation centres: Neuropsychological aspects. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(4), 393–411.
- Toy, A. ve Kesici, İ. (2020). Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin eğitim ihtiyaçları. *Journal of Advanced Education Studies*, 2(1), 61-93.
- WHO. (2019, September 9). Disability: <https://www.who.int/europe/news-room/fact-sheets/item/disability> .
- Wolf-Branigin, M., Daeschlein, M., Cardinal, B. and Twiss, M. (2000). Differing priorities of counselors and customers to a consumer choice model in rehabilitation. *Journal of Rehabilitation*, 66(1), 10-17.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Zagona, A.L., Miller, A. L., Kurth, J. and Love, H. R. (2019). Parent Perspectives on Special Education Services: How Do Schools Implement Team Decisions? *School Community Journal*. 29 (2), 105-128.

Katkı Oranı: Bu çalışmaya her iki yazar da eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar: Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemektedir.

Çıkar Çatışması: Bu çalışmada herhangi bir kurum, kuruluş veya kişilerle ekonomik, ticari, yasal ya da mesleki bir herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.